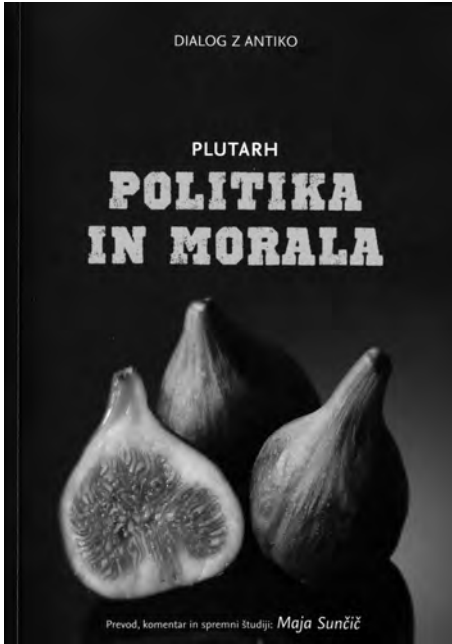

Plutarh. *Politika in morala*. Prevod, komentar in spremni študiji Maja Sunčič. Uredila Maja Sunčič. Zbirka Dialog z antiko 9. Ljubljana: ISH, 2008. [412 strani.]

Od leta 2004 dalje v slovenski prevodni književnosti spremljamo postopno zapolnjevanje bele lise, ki jo je do nedavnega predstavljal Plutarhov opus *Moralia* oz. grško *Ethiká*, *Etični spisi* – zbirka 78 poljudnih in strokovnih razprav z najrazličnejšo tematiko od filozofije do naravoslovja (med njimi je tudi nekaj nepristnih). Pobudnica in nosilka tega projekta je dr. Maja Sunčič, ki je kot prevajalka, avtorica spremnih študij in urednica doslej oskrbela že pet tematskih izborov Plutarhovitih spisov (vsi so izšli pri ISH): to so *Plutarhove ženske* (2004), *Dialogi o ljubezni* (2005), *Rimska vprašanja*, *Grška vprašanja* (2006), *Morala za vsakdanjo rabo* (2007) in kot zadnji *Politika in morala* (2008), za leto 2009 pa je v pripravi izbor besedil o prerokbah in preročiščih.

V naštetih delih lahko opazimo postopno spremembo koncepta in zgradbe knjig. V *Plutarhove ženske* in *Dialoge o ljubezni* je Sunčičeva poleg svojih prevodov izbranih spisov in lastnih študij vključila še prispevke več strokovnjakov z obravnavanih in sorodnih področij. Zbrana besedila s Plutarhovimi vred tako v obeh primerih tvorijo zbornik, ki osvetljuje izbrano tematiko – vprašanja žensk, družine, zakonske ljubezni, zakonske zveze, starih običajev – z najrazličnejših plati. Z *Rimskimi vprašanji*, *Grškimi vprašanji* pa Sunčičeva začena niz monografij, v katerih so njeni prevodi Plutarhovitih spisov, že sami po sebi dovolj obsežni, tako rekoč ilustracija k njenim izčrpnim analitičnim študijam.

Kot je razvidno že iz naslovov, moramo zadnji zvezek, *Politiko in moralo*, za polno razumevanje brati skupaj z njegovim predhodnikom, *Moralo za vsakdanjo rabo*. Avtorica namreč v obeh obravnava Plutarhove spise s stališča 'vsakdanje morale' (*popular morality*) oz. vsakdanje etike, izrazov, ki ju v skladu s predlogom enega svojih temeljnih virov, *Popular Morality in the Early Roman Empire* izpod peresa Terese Morgan (2007), uporablja kot sopomenki. Pojem 'vsakdanje morale' je natančneje v prvi študiji »Plutarhova morala za vsakdanjo rabo«. Zaznamuje nesistematične zbirke etično-moralnih načel, široko razširjenih v posamezni skupnosti v nekem obdobju (v Plutarhovem primeru gre za zgodnje obdobje rimskega imperija): filozofske in polfilozofske ideje, 'ljudsko modrost' v obliki pregovorov in izrekov, gnom ali sentenc, pripovedi, zgledov in anekdot, kakršne Plutarh v obilici vnaša v svoje spise. Kljub skupnim točkam z visoko filozofijo ima vsakdanja morala nekatere svojstvene značilnosti: zaradi pragmatične usmerjenosti

se ukvarja tudi z vprašanji, ki jim filozofi sicer posvečajo manj pozornosti, in se prilagaja okoliščinam, tako da Plutarh lahko isti citat v enem sobesedilu uporabi za podkrepitev svojih besed, v drugem pa ga dopolni ali zavrne.

Vsakdanjemoralne značilnosti izpostavlja Sunčičeva tudi v študijah k petim Plutarhovim spisom, uvrščenim v *Politiko in moralo*, od katerih so zadnji trije ohranjeni zgolj v fragmentarni obliki. To peterico sestavljajo *Politični nasveti*, *Ali naj se starec ukvarja s politiko*, *Filozof mora razpravljati zlasti z vladarji*, *Neizobraženemu vladarju* in *O monarhiji, demokraciji in oligarhiji*. Za nazoren prikaz nujnosti prevoda lahko omenimo, da so bili v evropske jezike po večkrat prevajani že od konca 15. ali začetka 16. stoletja dalje in so pomembno vplivali na najvidnejše evropske mislece, kakršni so bili Erazem Rotterdamski, Charles de Montesquieu ali celo razvpiti Niccolò Machiavelli.

Podobno kot v *Morali za vsakdanjo rabo* Sunčičeva bralca uvede v prevedeni izbor z dvema obsežnima študijama, pred kateri umesti kratek predgovor. V prvi študiji, »Plutarhovi politiki za vsakdanjo rabo«, oriše zgodovino raziskovanja Plutarhove politične misli in predstavi svoj teoretski okvir obravnave, ki ni klasičnofilološki ali filozofski, ampak izhaja iz vsakdanje morale in zgodovinske antropologije. V drugi, »Moralni vzgoji grških veljakov«, pa se zapovrstjo posveti zlasti njegovim glavnim idejam: pri bolj specifičnih temah je razdelek o posamezni ideji zvečine osredotočen na eno delo (tako npr. razdelek »Starec in politika« na razpravo *Ali naj se starec ukvarja s politiko*), pri splošnejših pa združi razčlenbe več del (npr. razdelek o evergeziji, tj. o darilih in sponzoriranju s strani bogatih). Poleg idej se avtorica loti tudi nekaterih slogovnih značilnosti – podob s področja zdravja in medicine v

razdelku »Politična medicina«, nomenklature v »Poimenovanju funkcionarjev in oblastnikov« – in pokaže, da so integralno povezane s Plutarhovimi nazori. Pestri *Nachleben* njegovih političnih spisov pa sicer nakaže v predgovoru, naslovljenem »Politika in (a)moral«, vendar ga ne predstavi nadrobneje z izjemo ene, presenetljive teme v sklepnem razdelku »Plutarhov makiavelizem«: gre za vzporednice med Plutarhovimi in Machiavellijevimi nazori, po katerih je za dosego političnih ciljev, torej za 'višje dobro', dovoljena tudi uporaba amoralnih in protipravnih sredstev.

Med avtoričinimi ugotovitvami o Plutarhovem pristopu lahko izpostavimo naslednje. Plutarh ni tipičen politični pisec; bolj kot razdelava in sistematizacija politične teorije ga zanimajo pragmatična in moralna vprašanja, ki se neločljivo prepletajo z drugimi vidiki življenja – vsaj življenja grških veljakov, ki jim je v prvi vrsti namenjeno njegovo delo. Zato se v tu prevedene spise, ki imajo v naslovu politično tematiko, vpletajo tudi razprave o vprašanjih z drugih področij, v nekatere spise z drugimi naslovnimi tematikami pa politične razprave. V skladu s svojim pragmatizmom in osredotočenostjo na vsakdanjo moralo poudarja Plutarh glavne vrline: velikodušnost, blagost in preprostost, pravičnost, preudarnost in zmernost, veliko težo pa daje tudi medsebojnim odnosom. Posveča se vprašanjem na mikroravni in iz posameznih primerov izpeljuje na splošno. Ker izhaja iz konkretnih situacij in naslavlja različne naslovnike, se njegova mnenja ter načini, kako uporablja bogato vsakdanjemoralno gradivo – citate, izreke, zgleds, anekdote –, včasih razlikujejo od spisa do spisa. Tako denimo v splošnejših *Nasvetih* pravi, da mora politik sprejeti in z vso vestnostjo opravljati sleherno, tudi manj ugledno ponujeno magistraturo, medtem ko starejšim politikom v *Ali naj se starec*

odsvetuje prevzemanje drugorazrednih funkcij.

V črpanju iz filozofskih virov je Plutarh eklektičen, ohranja distanco in individualni pogled. Večino njegovih misli preveva ambivalentnost: pri posameznih pojavih, denimo ukvarjanju starcev s politiko ali evergeziji, poudarja tako pozitivne kot negativne strani in odklone. Zaznamovan pa je še z drugačne vrste razklanostjo, ki ji avtorica nameni precej pozornosti: razkolom med sedanjostjo in idealizirano preteklostjo; med ideali klasične Grčije, ko so bile politične razmere povsem drugačne, in med realnimi možnostmi njegove dobe. Grški veljak njegovega časa namreč živi v okviru rimskega imperija in je omejen predvsem na nominalne časti ter administracijo, medtem ko je resnična politika v rokah Rimljanov. Pa tudi v svojem odnosu do Rimljanov Plutarh niha med občudovanjem in iskanjem skupnih točk ter med zavestjo, da so zavojevalci, v stikih s katerimi je treba taktizirati in ustvarjati neproblematičen videz.

Opisanima študijama sledijo prevodi vseh petih spisov, opremljeni z obsežnimi opombami. Jezik je prečiščen, skrbno izbran in kljub dolžini nekaterih period transparenten; tudi slovničnih napak

in tipkarskih škratov, kot je 'manihacij' namesto 'mahinacij' na str. 132, je zelo malo. Knjiga se sklene s pregledno bibliografijo in stvarnim ter imenskim kazalom. Posebej moramo opozoriti na slikovno gradivo, izbrano po posrečenem načelu, da ne ilustrira zgolj neposredno obravnavanih oseb, situacij in dogodkov, ampak tudi uporabljene pojme in prisposodobе: ker Plutarh, denimo, svari veljake pred prepirljivostjo, ki spominja na grobe športne spopade, prinaša str. 181 prizor rokoborbe z atiške amfore, medtem ko se ob denarnih vprašanjih pojavi antični 'šparovček' (str. 117).

Prikaz lahko sklenemo s povzetkom, da smo v *Politiki in morali* poleg prvega prevoda izbranih *Etičnih spisov* dobili tako detajlirano analizo Plutarhovega koncepta politike, njegovih političnih idej in razprav, kot tudi pregleden prikaz strokovnih raziskav o tem predmetu. Za res celovito podobo pa se splača seči še po drugih 'plutarholoških' knjigah Maje Sunčič, saj se pred nami tako izriše široko in koherentno pojmovanje Plutarhovega opusa.

Nada Grošelj